

Lumea globală. Uitarea ucigașă – Endemiile, epidemiile și pandemiile: un pericol iminent – Orivire economică

Dan POPESCU

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Științe Economice
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Economic Sciences
Personal e-mail: popescudan_ro@yahoo.com

Global World. Fatal Oblivion – Endemics, Epidemics, Pandemics: The Imminent Danger – An Economic Overlook

The world goes towards globalization. There are existential problems to which only from a global perspective may one answer. Among these problems we have to mention endemics and epidemics. Tens and tens of thousands of years old, plague, leprosy, cholera, all flues, tuberculosis have been making hundreds of millions victims. Then, what would their causes be? How may we answer them? What is there to do about this? These are the questions to which we pursue to give an answer along this study.

Keywords: endemics, epidemics, pandemics, therapy, preventive medicine, expenses, social profit

„Omul care trăiește în mizerie și n-are spirit revoluționar
este ultimul imbecil al Pământului”
Emil Cioran

Vrem nu vrem s-o recunoaștem – totuși, din ce în ce mai mulți oameni o recunosc – trăim într-o lume globală. O lume cu frontiere, dar unică, deseori, ca interese și acțiuni. O lume în care oamenii au devenit cetățeni ai Terrei. Fără a exclude nivelul național. Problemele care năvălesc mereu mai aspru sunt globale. Măsurile ce le-ar putea stăvili sunt – mai bine spus ar trebui să fie – tot globale. Nu au cum să fie altfel. Ele se impun concepute și declanșate prin examinări globale, de către instituții globale, cu autoritate global recunoscută, oficială. Instituții cu relevanță în spațiile naționale ce rămân ca atare, instituții cu autoritate și la acest nivel. Să ne gândim la poluare, la supraîncălzirea Terrei, la acumularea armamentului nuclear, la înarmări, la eforturile de a prezerva pacea. Să ne gândim la marile riscuri explozive ale mizeriei și sărăciei. Ne va veni greu să judecăm altfel decât la nivel

global. Fără a elimina, însă, firește, repetăm, naționalul. Degeaba rezolvi într-o țară, într-o comunitate, dacă nu rezolvi în cadrul global, dacă nu ești ascultat și astfel. Nu înseamnă, însă, ca un astfel de sistem să fie folosit în beneficiul doar al unora: în beneficiul doar al statelor și economiilor puternice, în beneficiul marilor potențați, cu sau fără perdea, ai capitalului internațional, cu indicii însă de apartenență concretă fie din est, fie din vest. Sistemul trebuie să producă, să genereze avantaje pentru toți, săraci sau bogați (Popescu, 2010; Popescu, 2014). Cu atât mai mult cu cât, în sistem global – aceasta este situația –, am devenit și devenim tot mai mult dependenți unii de alții, poate nu chiar pe termen scurt, dar pe termen mediu și lung cu siguranță.

Nu este deloc ușor. Funcția politică a devenit în prezent, pentru nu puțini dintre cei aleși, un mijloc de a obține avantaje și îmbogățire individuală, departe de un social necesar, național și global. În plus, cu mult prea mare ușurință, se șterge din trecut ce nu este convenabil. De exemplu, vorbim, în prezent, tot mai mult, în foste țări socialiste – și mă refer cu precădere

la România – despre distrugerea, în peste 2 decenii, a industriei, așa cum era ea, cadru în care corupția a acționat, cadru în care s-a furat imens de către șmecheri dar și de către politicieni. Și asta când? Atunci când, așa cum demonstrează elocvent istoria economică a lumii, istoria unor economii naționale, dintre cele mai importante, decalajele economice între state bogate și cele sărace, între statele dezvoltate și cele subdezvoltate s-au realizat cu precădere după secolul XVIII, când în țări din Apusul Europei a început să acționeze revoluția industrială... Vorbim, dar, despre distrugerea ca atare a țării. Și se solicită o „reindustrializare”. Dar iată că nimeni, aproape, nu a răspuns și nu răspunde pentru astfel de furturi atât de devastatoare din trecut. Și greu se pot constitui fonduri pentru dezvoltare fără a se reduce, fără a se reintegra în circuitul economic ceea ce s-a furat. Alte resurse nu prea sunt. Totuși, recuperarea prejudiciilor se realizează în foarte mică măsură (Popescu, 2012). Să revenim, însă.

Nu este vorba, aici, de o nivelare a vieții. Nu este vorba de o „naționalizare” sau de o difuziune de proprietate, de indiferența față de valori și o anume lăcomie sau supralăcomie a „egalitarismului” de orice tip ar fi acesta. Nu este vorba de lăcomia unor idealuri utopice și de îndepărtarea de realitățile ca atare, de realitățile pieții. Dimpotrivă. Este vorba, însă, de conservarea a ceea ce viața are mai bun, de solidaritate economică și socială în avantajul tuturor. Se desfășoară o astfel de solidaritate, dar în măsură mult prea mică față de necesități, perpetuând împărțirea lumii și a țărilor, într-o infimă parte de bogați și o mare parte, o foarte mare parte de săraci crunt. Trebuie mult mai mult decât atât. Nu văd altă posibilitate de a ieși la liman. Nu acordăm suficientă însemnătate, cel puțin faptic, unor astfel de chestiuni.

O demonstrează, alături de alte procese indubitabile, una dintre cele mai mari, una dintre cele mai acute și mai dure amenințări – amenințare nu doar teoretică, ci, devenită, deseori, realitate și pentru care plătim un preț imens – cu care se confruntă efectiv lumea de astăzi. Cu care se va confrunta lumea de mâine. Ne gândim la „maladiile la scară”, la endemii, desigur, dar mai ales la epidemii și la pandemii. În termeni uzuali **endemiiile** constau în boli ivite repetat la oameni într-o anumită zonă. **Epidemiile**, însă, constau în apariția rapidă a unei boli într-o anumită zonă sau înmulțirea rapidă într-o zonă a unei boli existente. În sfârșit, **pandemiile** se vădesc atunci când epidemiile ating mai multe continente, chiar întreaga Planetă. Desigur, progresele în medicină, capacitatea terapeutică a medicamentelor noi, liniile de luptă în ce privește amplificarea imunității, a rezistenței umane în fața bolilor, a virusilor și bacteriilor, progresele în planul dezvoltării și civilizației, „contagiunea” lor, toate acestea sunt realități incontestabile. Și ne bucură. Raza recentă de soare în ce privește lupta cumplită cu cancerul este și ea realitate.

Chestiunea, însă, a epidemiilor și pandemiilor este

ceva mai complicată. O întreagă istorie a lor, cu mult dinainte de era noastră, scoate la suprafață cauze în acest cadru, cauze în urma cărora au murit, cumulativ, zeci și zeci de milioane, dacă nu chiar sute și sute de milioane de oameni. Asemenea cauze nu le-am înlăturat nici pe departe astăzi. Locurile călduțe și „grase” de unde s-au nutrit, chiar și endemiile, și oricum epidemiile și pandemiile sunt – au fost și sunt – cu precădere mizeria, sărăcia, lipsurile uriașe de toate felurile. Au fost și sunt ignoranța, lipsa de igienă, absența unor politici (astăzi le spunem) publice, inițial la o scară mult mai redusă, însă, în prezent, la scară globală. Au fost și sunt obscurantismul, fanatismul și alte motive asemănătoare. Or, toate acestea persistă. Pornim, dar, într-un periplu, în examinarea în timp și spațiu a unor asemenea chestiuni extrem de complicate. Urmărim să deslușim câteva lucruri importante astfel. Ne-a inspirat, cu precădere, excelenta analiză în ce privește epidemiile și pandemiile întreprinsă, nu de mult, de revista franceză „Science et vie” (Les Cahiers de Science et Vie, 2017). Deopotrivă, am reiterat, deci, mai vechi preocupări ale mele, am amplificat aria de documentare și reflecție integrând sensibil fenomenul românesc și am accentuat laturile economice ale proceselor respective. Este o problemă economică? Sunt sigur că da. Tot ceea ce confruntă trebuințele numeroase, tot mai numeroase, cu resursele rare, tot mai rare, firește că este economie. Oricum este economie, chiar dacă „și economie”.

...De multe ori, suntem tentați să credem că numeroase din procesele noi, pozitive aparțin de acest secol, mai bine spus de timpul ce a debutat cu anii 1950 și 1960 și până în prezent. Ne referim, firește, și la perspectivă. Eminamente eronat. Nu este vorba aici de dictonul înțeleptului rege Solomon al Israelului, „Nihil nove sub sole” („Nimic nou sub soare”), ci de procese ceva mai concrete, și pe care le avem și în prezent pe agendă. De exemplu, democratizarea, pe urmă industrializarea la scară, globalizarea de asemenea, secularizarea etc. Procese cu care oamenii de pretutindeni sunt confrunțați – și nu doar din perspectiva „marilor civilizații” și a „tendențelor grele”. În acest sens se vădesc, global, nu doar progrese, ci și, din păcate, absența schimbărilor și chiar regrese, excluzând „parti-pris”-urile politice și promovarea lor, deseori atât de penibilă, exclusivistă, lipsită de conținut. Or, toate acestea s-au relevat la scară din ce în ce mai largă, esențial în secolul XIX și chiar mult, mult înainte. Era vorba, în fapt, de nașterea, de adolescența și tinerețea lumii moderne, desfășurate nu doar în secole, ci chiar în milenii, pe care doar o istorie globală a oamenilor, o istorie colectivă a lor (Singaravelou, S.Venayre 2017; J.Osterhammel, 2017; D.Popescu, 1981 (o istorie a industrialismului); Popescu, 1984 (o istorie a foametei în lume), le pot pune în lumină. Istorii limitate, relative doar la un continent sau altul, la o țară sau alta, la un timp sau altul prezintă o vizibilitate ceva mai mică în

acest sens Sigur că ne interesează regele Ludovic al XIV-lea sau marele revoluționar englez Oliver Cromwell, tendințele dezvoltate astfel. Dar dintr-o perspectivă mai amplă, mai rațională, ne interesează ce era și cu țări sau regiuni din Africa sau Asia în acel timp sau înainte, cum au evoluat aici civilizațiile și parametrii acestora, care putea fi viitorul. Numai în așa fel putem înțelege conexiunile de atunci și cele ulterioare, dar și cele de astăzi.

Iată, dar, optica din care ne-am aplecat asupra epidemiilor și pandemiilor. Când trăiești într-o cruntă mizerie, cu organismul subminat, vulnerabilizat, sensibilizat, nu te gândești în primul rând la riscul epidemiilor și pandemiilor. Abia le percepi ca atare, deși efectele sunt devastatoare. Iar când stai în reședințe luxoase, când ai un trai aurit, toate acestea, mai mult sau mai puțin, din bani privați sau din bani publici, din efort public, cu atât mai puțin; te crezi intangibil, culoarea roz „acoperă” totul. Și, totuși, și endemiile, dar mai ales epidemiile și pandemiile i-au lovit și îi lovesc pe toți (chiar dacă mai mult pe cei defavorizați), fără osebire. I-au lovit și îi lovesc fără frontiere generate și de nivelul de viață.

... Printre cele mai mari flageluri care au zdruncinat omenirea, marcându-i esențial istoria precum și imaginarul nostru, de multe ori individual și oricum colectiv, se numără epidemiile și pandemiile de ciumă, holeră, dar și de lepră – maladie ce a avut în trecut o mare putere de contagiune –, de sifilis, de tuberculoză, de paludism, de variolă, de gripă spaniolă, de gripă porcină, de gripa în general ș.a. Încă de la începuturi – după cum relevă autori precum Celine Lison, Marielle Mayo, Philippe Testard-Vaillant, Christophe Mignon, Nicolas Chevassus, Fabienne Lemarchand, Lionel Cavicchioli, Arnaud Fontanet ș.a. (*Les Cahiers de Science et Vie*, 2017) și nu doar aceștia –, oameni de pretutindeni au fost îngroziți de astfel de boli. Am arătat și eu în acest sens, ele, bolile amintite erau puse, cel mai adesea și inițial, pe seama unor cauze supranaturale, a pedepsei divine, a fantasticului ce terifiază, a diavolilor cu sau fără cornițe etc (Popescu, 1984). Oamenii mereu au fost „mici”, temători, „păcătoși”, înspăimântați, ei au avut mereu nevoie de un supranatural pe care să-l implore, să-l implore să-i ajute, să-i protejeze, explicând răul abătut asupra lor prin acțiunea unor forțe răuvoitoare sau a unor pedepse primite de la supranatural. Dar nici în implorările lor, nici în imaginarul forțelor rele nu au fost – și nu sunt – departe de adevăr. Divinitatea îi poate apăra, iar ei trebuie să aibă credință. Cum îi poate, însă, apăra? Cumulul conștient sau nu, ignorant sau nu, de fapte „rele” – inclusiv poluarea, perpetuarea și accentuarea ei, mizeria, debilitățile și debilizările de toate felurile amplificate de pseudomodernismul timpului sau chiar de un modernism rău înțeles etc. –, pot constitui volta rea care-i seduce pe un drum finalmente și socialmente greșit. Care nu este drumul credinței. Deci prin credință și acționând în sensul

binelui se pot apăra (Popescu, 2017).

Epidemiile și pandemiile de care vorbim au lovit puternic în timp – și lovesc și astăzi – România, teritoriile locuite de români. Ciumă, holeră, difterie, tuberculoză, tifos exantematic, febră tifoidă. Pelagra, iată, boală de metabolism, endemie, situație pe care o acuza profesorul univ. dr. de nutriție Ioan Cludian, mort în pușcăriile comuniste și care afirma că datorită mizeriei crunte în care trăia țărănimia în preajma lui 1907, anul mării rășcoale, (dar și pe urmă), era amenințată însăși fibra vitală a poporului român (Cludian, 1939). Analiză socială reluată apoi, direct sau indirect, de memorialiști ai Primului Război Mondial, români sau străini – în acest ultim sens cităm aici pe contele de Saint-Aulaire sau Marcel Fontaine (Saint-Aulaire, 2017; M.Fontaine, 2017) – care subliniau traiul cumplit al populației țării, în cea mai mare parte ajunsă la limita suportabilului și a mizeriei, în pandant cu ghiftuiala unora dintre cei puțini și bogați, cinici și insensibili la realitățile țării. Să mai amintim pe Camil Petrescu și Cezar Petrescu care, în cărțile lor, veritabile romane sociale, arătau cum în toamna-iarna lui 1916, un ministru (și nu doar el) a rechiziționat mai multe vagoane să-și ducă în refugiu mobila, tablourile, bibelourile, în vreme ce bieții cetățeni erau înghesuiți ca sardelele în 2-3 vagoane, riscându-și viața, într-o călătorie spre Iași în care, în astfel de condiții, mai mulți mureau? Să mai amintim, de asemenea, că astăzi, în România, cu cele mai mici venituri pe locuitor din UE, cu cele mai mici pensii, practic, nu se poate trăi – pentru cei mai mulți – din astfel de venituri pe care le primesc? Și atunci pentru ce dezvoltarea, pentru niște îmbogățiri după Revoluție, mai ales din bani publici, care trăiesc împărătește și care sunt trași la răspundere, în Justiție, de multe ori selectiv politic sau la calendele grecești, deseori doar pentru fapte minore? Ce să mai vorbim despre recuperarea prejudiciilor, cum spuneam, o „rara avis”? Nu se atinge nimeni, cel mai adesea, de escrocii din străinătate, din vest, dar și din est, pentru faptele lor complice cu escrocii români... În pofida marilor progrese obținute de România după 1989, sunt lucruri care ne dau de gândit. Piața, desigur, dar și instituțiile, inclusiv europene pot avea un rol corectiv. Deocamdată, nu prea îl au...

Percepțiile asupra epidemiilor au evoluat o dată cu vremea, cu emanciparea individului, a oamenilor, cu progresele în dezvoltare. Chiar dacă în Evul Mediu, bunăoară, aminteam astfel, se vădea înțelegerea primitivă a epidemiei, a contagiunii, necunoscându-se cauzele lor reale. „Pedepsa lui Dumnezeu” era încă considerată ca motiv nemijlocit, direct al epidemiilor. Desigur că lucrurile sunt relative. Cum am mai spus, „Pedepsa lui Dumnezeu” putea amenda mizeria, promiscuitatea, mizeria, deasemenea aerul lănced și chiar așa era în realitate. Au fost situații în care nobili de la Curtea Franței, a regelui Ludovic al XIV-lea, își

scărpinau, cu bețișoare fine, păduchii de sub perucile stufoase – spălatul, curățenia, de multe ori, nu erau „obiceiuri aristocratice” –, aceasta îmbolnăvindându-se, deseori, de fel de fel de boli, în vreme ce oameni din popor se spălau în apa cristalină a pâraurilor conservându-și și pe această cale sănătatea și aflându-se într-o formă fizică mai bună. Nu doar în Franța era astfel...

... Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, însă, odată cu descoperirea microbilor și a vectorilor de transmisie a bolilor, dar și odată cu ameliorarea cât de cât a unor condițiuni de habitat (chiar și în mediul rural s-au scos animalele din casă etc.), igiena personală și colectivă – întregul evantai de politici în acest sens – devin un factor important de luptă împotriva bolilor și epidemiilor (Popescu, 1984). Și multe altele apoi, mai ales instituții naționale, regionale și globale concepute de cercetători și medici remarcabili care – în opinia mea – ei, în primul rând –, și nu, de exemplu, generalii emfatici de pe câmpurile de luptă, acei care pentru gloria personală sacrificau zeci și sute de mii de vieți –, bine merită de la patrie... Încă un fapt: prin eforturile recente ale OMS-ului (Organizația Mondială a Sănătății), epidemiile, cu efecte grave asupra ființei umane nu mai privesc numai bolile contagioase, ci și o serie de maladii cronice și necontagioase. De pildă, obezitatea, generată, de cele mai multe ori, de o alimentație proastă, poluată, de inactivitate, și – de ce nu – de lipsa de conștiință civică, de lipsa de ideal și perspective. „Gras și frumos” a devenit de mult o deviză nu doar desuetă, ci eminentamente nesănătoasă. Mizeria crasă, mâncatul din gunoaie – un fenomen mai demult mai puțin semnificativ, acum pe cale de extindere în România – nasc „grașii” lor, vulnerabili pe dinăuntru...

Dar cum s-au manifestat, ce imense pierderi de vieți umane și substanță economică au provocat, mai multe din bolile flagel care au lovit lumea? Și asistăm oare, în condițiile extinderii sărăciei pe glob – chiar dacă uneori cu praguri relative – la o anume recrudescență a acestora? Iată o altă întrebare. Să urmărim câteva elemente.

Ciuma, dar. Am utilizat în acest sens datele din numărul amintit din „Science et Vie”, vezi, cu precădere, pasajele Marielle Mayo. Desigur, și lucrările mele întrucât, încă din 1984, în cartea mea „Cornul abundenței, un miracol”, Edit. Albatros, București, m-am referit la asemenea chestiuni. Și pe urmă am continuat (Les Cahiers de Science et Vie, 2017; Popescu, 1984). Mai multe ipostaze. Una dintre ele, răspândită de bacteria, „yersinia pestis”. Aceasta are o emergență prezumată de 53 de mii de ani, fiind semnalată în Asia Centrală acum 28 de mii de ani, iar în Europa și alte locuri din Asia ceva mai târziu. Ciuma, în general, a provocat pagube imense. Populațiile s-au împuținat sensibil. Ciuma a dezechilibrat și debalansat economiile de o manieră extrem de gravă. În antichitate, comerțul și războaiele între Eurasia și Africa au răspândit diferite forme de ciumă, purtători fiind mai ales șobolanii de pe

corăbii (Mus Decumanus), care însoțeau armatele. Din Evul Mediu, Occidentul va fi tot mai puternic lovit, în vreme ce după secolul XVI, odată cu descoperirea Noii Lumi, indienii, sclavii și chiar coloniile vor trebui să facă față unor boli „necunoscute”, în speță ciumei. Secolul XIX, printre altele, înlocuind vasele cu pânze cu mult mai productive vapoare cu abur ce au început să brăzdeze mările și oceanele în lung și lat, „va accelera unificarea microbială a lumii” (Les Cahiers..., 2017). Oricum, ciuma, marea ciumă va însoți, va urma oamenii, mergând pe jos, călare sau traversând căile fluviale și mările.

Câteva secvențe. În secolul XIV, epidemii de ciumă la Constantinopol vor genera moartea a 30 de mii de locuitori înlesnind apoi, și pe această cale, căderea capitalei Bizanțului în mâinile otomane. În Războiul de 100 de ani din Franța, decesele ca urmare a ciumei, vădite în deficitele de populație, vor întrerupe luptele pentru câțiva ani. Mai apoi, porturile mediteraneene, porți „generoase” de intrare ale flagelului, comerțul și negoțul din zonele respective se vor prăbuși pentru mai mulți ani, averile se vor concentra în mâinile supraviețuitorilor, mâna de lucru se va rarefia sensibil, economiile vor stagna. Nordul, în condiții climatice mai răcoroase, mai puțin îmbietoare pentru ciumă, ocolit relativ de ciumă, va lua astfel, într-o măsură, cunoscutul avans economic asupra sudului. Ciuma va ataca în valuri successive la fiecare 9-10 ani, până târziu, spre secolul XVII, continuând însă și mai apoi. Sute și sute de mii de morți. Vezi Italia, Spania, dar și „Ciuma la Londra” („Jurnal din anul ciumei”), pseudojurnalul lui Daniel Defoe atât de realist, practic un „verité” de necontestat (Defoe, 2009). Populațiile țărilor, ale principatelor, ducatelor, comitatelor aproape se înjumătățeau.

Să ne amintim și de dese epidemii de ciumă în țările române, printre care „ciuma lui Caragea-Vodă”, din secolul XIX. Și în Moldova, și în Muntenia și în Transilvania au fost epidemii cumplite de ciumă, abordate primitiv, cu tratamente primitive, bolnițele (spitalele), lazaretele unde se stătea în carantină sau se aflau convalescenți erau dezastruoase (Popescu, 2002). Decedații, dar, deseori și bolnavii încă muribunzi erau aruncați de cioclii în căruțe și apoi descărcați în șanțuri și cimitire improvizate, morții sau viii la un loc, generându-se alte și alte focare de infecție...

Privind global, „Impactul nu doar uman ca atare, ci psihologic al acestor hecatombe va fi profund: cum fiecare se așteaptă să moară, interdicțiile legale se diluează iar instituțiile religioase, ele înseși decimate de ciumă, devin neputincioase. Va fi un context propice Marii Schisme (1389), exploziei antisemitismului (evreii fiind acuzați că poartă cu ei și generează la alții acest cumplit flagel), invocarea și implorarea supranaturalului devin uzuale, cât și toate formele de penitență. Se vedește și abandonul progresiv al limbii latine, lipsind profesorii”, erau destul de puțini iar decesele lor se cunoșteau, aveau efecte concrete mari,

scrie Marielle Mayo (Les Cahiers..., 2017)... Africa va fi și ea lovită dur, o astfel de slăbiciune creind, de exemplu, posibilitatea ca europenii și otomanii să se instaleze în Maghreb la sfârșitul secolului XVI. În Asia asistăm la conjugarea ciumei cu foametea, ceea ce va determina, printre altele, sărăcirea Chinei și scăderea populației ei în 60 de ani, de la 125 de milioane la 90 de milioane de locuitori, atât China cât și imperiul mongol căzând sub dominația Ming...

Desigur, nu am făcut decât să ridicăm un mic colț al cortinei pentru o lume cu o zbatere dramatic incredibilă. Iată ce au făcut, în mare parte, și purecii și păduchii mușcând șobolani și transmițând infecția la oameni. De ciumă au murit și oameni mari (Pericle și Marc Aureliu, bunăoară), dar și oameni obișnuiți, banali, sufocându-se veritabil lumea ca atare... Astăzi, declarată eradicată (cine o știe oare cu adevărat, în condițiile lipsei de igienă care reprezintă în prezent o problemă universală, globală, în condițiile mizeriei pentru o bună parte a lumii), să sperăm, totuși, că vom știi să prevenim catastrofele de acest tip.

Un alt flagel cumplit care a lovit și lovește încă lumea este lepra. „Les Cahiers...” ne relevă următoarele elemente: „Agent patogen – Mycobacterium leprae și Mycobacterium lepromatosis. Se transmite prin căile respiratorii și, deseori, contact cutanat. Cel mai vechi caz cunoscut de lepră datează de 4000 de ani, un schelet exhumat la Rajasthan, din India”... Oamenii lui Alexandru cel Mare au adus-o din Asia în Europa. Și s-a tot extins... Lepra „roade” fața, membrele, organele, totul. „Nu este nimeni pe care vederea mea (bolnav de lepră, n.n.) să nu-l dezguste, în vreme ce corpul meu se prăbușește în putreziciune”, scria prin secolul XIII un poet francez, Baude Fastoul. De multe ori bolnavii au fost și sunt reuniți în comunități izolate unde, ca o fatalitate, își așteaptă sfârșitul îngrozitor... Literatura abundă în descrierea unor astfel de drame. Papillon, eroul lui Henri Charrière din romanul *verité* cu același nume, întâlnește în evadările sale o comunitate de leproși care îl va ajuta... Iar marele ziarist român Filip Brunea Fox (Filip Brauner, 1898-1977) – supranumit „prințul reportajului românesc”, cu care am avut prilejul să vorbesc în mai multe rânduri și care mi-a dat povețe, în activitatea mea din anii 1966-1970, la cel mai mare cotidian al țării (1 milion exemplare tiraj zilnic) – descrie într-un amplu și dramatic reportaj leprozeria din România de la Tîrchilești (Brunea Fox, 1974)... Astăzi, lepra este localizată cu precădere tot în zone calde, de unde a și pornit: Africa, Asia, America Latină. Medicii subliniază că nici până în prezent nu are antidot. Cert este că numărăm actualmente, în lume, circa 2,8 milioane de oameni atinși de lepră. Sau cum i se mai spune „salariul păcatului”. Cred că nu este neglijabil. Nu doar în opinia mea, se vedește, astfel, un mare potențial de infecție.

Este interesant de arătat că, potrivit unor supoziții,

lepra a declinat în Evul Mediu – nu doar european, pentru a se eclipsa apoi, ca urmare a unei bulversări a patogenizei (ansamblul stărilor patologice prezente la o populație determinată într-un anumit moment) provocate de erupția ciumei la mijlocul secolului XIV și de progresul tuberculozei al cărei bacil pare că este antinomic celui al leprei. Se fac cercetări în continuare, fără a putea fi, totuși, controlat corespunzător mediul propice izbucnirii leprei, în speță cel al mizeriei, al cerșetorilor și vagabonzilor, oricum al ignoranței, al promiscuității. Segmente „în progres” relativ acum și nu doar în statele subdezvoltate. Sigur, lumea a evoluat și evoluează, dar nu prea s-a schimbat și se schimbă în nu puține privințe. Nici pe departe nu este un joc de cuvinte...

Holera, acum, „inamicul poporului”. Cunoscută și clamată din vremea antichității. Pornește de la o bacterie, „Vibrio Cholera”, cu regiune de origine Delta fluviului Gange. Omul este singurul ei rezervor animal cunoscut (Les Cahiers ..., 2017). Grave tulburări stomacale și intestinale, „scaune” cu o mare frecvență, provocând, cel mai adesea, deshidratarea și apoi infectarea generală a organismului bolnavului și moartea sa. Zeci și sute de mii de morți. Filmul e lung. Câteva secvențe. În Europa, epidemii – rod al unor pandemii anterioare – frecvente... La Paris, în 1832, holera va genera peste 7.000 de decese în doar câteva luni. În final de aprilie 1833 erau aproape 18.000 decese de holeră în întreaga Franță. Mizeria, murdăria, lipsa de igienă, organisme debile și vulnerabile, condiții de habitat insalubre și promiscuitate, apa alterată „au născut” și „nasc” holeră la scară de masă. Din perspectivă revoluționară, muncitorii francezi afirmau, adesea, că „prin holeră burghezia a vrut să otrăvească muncitorimea”. Este drept, dintre cei bogați, trăind în altfel de condiții comparativ cu sărăcimea, nu sunt mulți cei care se vor îmbolnăvi de holeră. Lenin are în acest sens, însă, o afirmație mult mai dură, referindu-se, este drept, la tifos (tifosul exantematic) și nu atât la holeră relativ mai puțin agresivă în Rusia: „păduchele este inamicul comunismului”... Afirmatie cu unele urmări pozitive în vremea puterii bolșevice.

... Și în România holera, deseori, a atacat dur, mai ales la mahala. Era, ca mai peste tot, cam aceeași mizerie și sărăcie, apă bălțită și murdării în care colcăiau germenii holerei... Chiar eu mi-aduc aminte că prin anii 1980 se lansase un zvon că pe litoralul românesc, „datorită condițiilor proaste de aici”, sunt cazuri de holeră „adusă” din Turcia. Din fericire n-a fost nimic adevărat, erau doar vorbe lansate cu un scop precis: lovirea turismului din România, de pe litoral, în beneficiul unor vecini... Oricum, potrivit datelor, în general, nu vorbim astăzi de epidemii de holeră. Sunt focare ici și colo pe care medicii și instituțiile îndruiduite le sting. Dar dacă nu se întâmplă așa, posibil, de altfel? Pe lângă măsuri umane să ne lăsăm și în paza Domnului cu sacrosanctele cuvinte „Ferească Dumnezeu”.

Au fost și alte epidemii, poate de mai mică însemnătate, dar care au rebalansat soarta țărilor. De sifilis sunt infectați astăzi în lume 36 de milioane de oameni, un mare potențial de contagiune... Pe urmă, la Santo-Domingo, astăzi capital statului Haiti, „febra galbenă” era deja endemică, populația locală fiind imună la ea atunci când trupele engleze au debarcat acolo în 1794 spre a supune Coroanei Angliei noi teritorii. Au pierdut însă partida, armata cu soldații care sufereau prima dată de această maladie, englezii fiind distruși nu de inamici, ci de „febra galbenă”. În 1802, marele Napoleon va trimite aici un corp expediționar de 35 mii de oameni, două treimi din această armată fiind rapid spulberată de „febra galbenă”, francezii abandonând Santo-Domingo, iar Haiti devenind primul stat independent din Caraibe. Se poate decela în acest fapt un gest care a dat o altă înfățișare unei bune părți din istoria lumii. Anume că Napoleon, bazat pe nefasta experiență și având în vedere că Louisiana americană, deținută de francezi, supranumită și capitala „febrei galbene”, era periculoasă, o va vinde americanilor, „accelerând” astfel istoria Statelor Unite și deschizând yankeilor vestul continentului American...

... Să mai amintim că, în Campania din Rusia, împăratul francez va pierde mai mulți oameni din cauza epidemiei de tifos care lovise trupele sale – adânc împlântate în inima Rusiei, dar greu și prost aprovizionate, rău echipate, murdare, în zdrențe, slăbite sensibil de foame, de frig și ger – decât combatanți (Vrăjitoru, 1936)... Să mai amintim de epidemia de tifos exantematic care a lovit greu și dureros trupele române în Primul Război Mondial, în retragere și refacere în Moldova. „Apăsau” mai mult morții de tifos decât cei din lupte. Doar un eroism veritabil al corpului medical român și francez, o încăpățănare salutară și binecuvântată a soldaților și comandanților români de a rezista în condițiile atât de mizere ale frontului, eroismul luptătorilor au regenerat, în bună măsură, energiile oștirii (Saint-Aulaire, 2017; Fontaine, 2017) și au permis marile victorii împotriva trupelor germane năvălitoare, din „triumful morții” Mărăști, Mărășești, Oituz. „Despăducherea”, gazul cu care se mai spălau pe cap să omoare păduchii (păduchii și purecii fiind vectori de transmitere a bolii), au rămas de atunci în armată ca o veritabilă deviză aducătoare de satisfacții și nu de necazuri. Poate oare revigora tifosul în prezent, nu neapărat în Vestul european, în SUA, și nici chiar, poate, în România, în condițiile în care marea mizerie și murdăria persistă pe o mare parte a Terrei și chiar în condițiile în care în zonele dezvoltate ale lumii există insule mai mari sau mai mici în care condițiile de viață sunt amplu degradate (de exemplu, zone din sudul Italiei, cartiere dezafectate din New-York, New-Mexico, Rio de Janeiro, ce să mai vorbim de București unde, de la Puișor în sus, parcă este o altă lume etc)? Eu cred că da, suntem în continuare supuși la riscuri mari.

Ceea ce, de altfel, se vede și se simte. Mult prea puțin, însă, în acțiunile guvernanților, pregătiți mai degrabă să globalizeze profitul decât lupta împotriva bolilor globale...

8. Un flagel care a lovit și lovește lumea tot de mii de ani – și care o va mai lovi și de aici înainte – a fost și este gripa, în toate formele ei de manifestare. Este un virus care o transmite – Morbilli virus. Maladia are – se pare – o vechime greu de definit, fiind transmisă – după unele opinii și în formă inițială – prin porci, păsări, în cursul domesticirii lor de către oameni. Nu intru în prea multe detalii. Ele au fost și sunt amplu cercetate, dezbătute. S-au aflat, în timp, terapii medicamentoase eficiente, vaccinuri care, în cea mai mare parte a lor, imunizează... Dar formele de gripă au reacționat la rândul lor, tulpinile de viruși s-au diversificat și, din păcate, s-au aflat, aproape mereu, cu un pas înaintea eforturilor profesionale umane... Gripa numită spaniolă, după Primul Război Mondial a curmat mai multe vieți – zeci și zeci de milioane de oameni –, în toate continentele, fiind vorba de o pandemie, decât războiul ca atare. Astfel, între ianuarie 1918 și decembrie 1920, această pandemie a afectat o treime din populația Planetei. Iar lucrurile au continuat apoi, poate mai molcom... Problemele au ținut și țin, în primele lor etape și în pofida unor măsuri instituționale de amplexare, de aceleași organisme umane vulnerabilizate, slăbite, de foamete, mizerie, ignoranță etc. .Deopotrivă, sau mai bine spus în același timp, au ținut și țin de o anume cultură a igienei, a vieții, a civilizației. Eram în Franța, predând la Rennes, când a izbucnit „boala vacii nebune”. Citind detașat, la rece, mai multe studii și articole în acest sens, chiar la fața locului, i-au aflat acestei maladii și o componentă economică, comercială, în speță bararea importului francez de carne de bovină. Dar nu m-am putut abține să constat că colegii mei francezi cu care luam și dejunul și cina de nenumărate ori, dacă nu zilnic, solicitau – solicitarea fiindu-le rapid rezolvată – documentele oficiale privind „părinții” vacii sau bouului din carnea cărora ne era, după caz, servită friptura sau carnea respectivă gătită. Să ne înțelegem, nu erau restaurante de lux ci simple bistrouri. Am sesizat, astfel, în opinia mea, o remarcabilă cultură nu doar gastronomică, să-i spunem, ci și a igienei generale. Dar cum le poți cere unor oameni lipsiți de resurse, partea cea mai mare a populației lumii, măcar să înțeleagă sau să facă acest lucru în condițiile în care ocupația, a nu puțini dintre ei, este scormonitul în mormanul în gunoaie, spre a-și afla hrana zilnică? „Părinții” bouului de unde s-a luat carnea? „Părinții” vacii? Aiureli. Să fim rezonabili! Aici este marea, greu solubila problemă a lumii de astăzi, problemă care stimulează bolile. Am văzut cu ochii asemenea secvențe de mizerie crasă și de scormonit în gunoaie în Argentina, la Buenos Aires, dar și în Africa de Sud, la Capetown și chiar într-o regiune bogată a acestei țări, la Stellenbosch.

Dar numai acolo? Am văzut-o – și o văd – repetată de multe ori în România... Iată, de ce, insist că avem de-a-face cu o chestiune globală și care impune soluții economice globale. Altminteri, în pofida unor eforturi, a unor demersuri notabile, zeci de milioane de oameni vor continua să moară de gripă, inclusiv de gripă aviară, care, în România, a fost abordată și tratată cu o incredibilă ușurință. Să mai amintim de turism și de imensa circulație globală a forței de muncă, greu controlabile din perspectiva proliferării gripei sau a altor flageluri, și care nu au cum să fie înlăturate pentru că fac parte intrinsec din lumea noastră de acum?

9. Am lăsat la urmă flagelul care cunoaște acum, din păcate, o atât de nedorită recrudescență: tuberculoza. Generată și transmisă prin bacterie: *Mycobacterium tuberculosis*. Provine din Africa de Est, în condițiile în care bacteriile ancestrale s-au diversificat și au migrat apoi spre Africa de Vest și Europa. „Migrația” s-a petrecut odată cu cea a oamenilor, prin căile respiratorii. De zeci de mii de ani – și chiar mai mult, în Siria încă din Neoliticul Vechi – n-a putut fi rezolvată, ceea ce întunecă oarecum șansele perspectivei. Mult mai îngrijorător este, însă, faptul că, în prezent, cam o treime – 2,4 miliarde de oameni – din populația lumii suferă de tuberculoză, sunt infectați de bacilul tuberculozei, spun statisticile (vezi și *Les Cahiers de Science et Vie*, 2017). Este imens, este o bombă cu explozie în desfășurare. Peste 80% din cazuri sunt localizate în Asia și Africa, dar aceasta, cred, nu scutește cu nimic expunerea Europei – vezi, de exemplu, recrudescența actuală a tuberculozei în România, boală, de regulă, ca peste tot, tot a mizeriei și a unor condiții de habitat insalubre, a alcoolismului, a sifilisului, a ignoranței, a murdăriei, a mizeriei etc. Din păcate, întrunim astfel de elemente. Este drept, tratamentele, acolo unde sunt făcute, sunt eficiente, la fel vaccinurile tip BCG, dar eficacitatea respectivă ține, peste tot în lume, în măsură hotărâtoare, de modificarea în bine a unor condiții de viață. Putem rezolva? Răspunsurile diferă de la caz la caz, ceea ce nu este, cred, o soluție de fond într-o lume globală și cu receptivitate la contaminare. Trebuie eliminate cauzele, chiar dacă atacăm, deseori foarte bine, efectele.

Să mai amintim de epidemiile și pandemiile de HIV, în Africa – mai multe state cu o mare parte din populație seropozitivă, de exemplu în Africa de Sud –, în Asia, dar nu în ultimul rând în SUA? O altă gravă amenințare, cu remedii, deseori, paleative și extrem de costisitoare și care, din păcate, s-a extins și la noi.

O direcție de acțiune: conturarea unei filozofii, conturarea unui concept mult mai bine structurat, privind evoluția și dezvoltarea globală, conturarea și desfășurarea chiar a unei civilizații a globalizării. Relevându-se un progres economic prin strădaniile tuturor, în beneficiul celor merituoși, dar și cu o componentă socială și solidară esențială, centrată pe

individ. Și încă. Sănătatea, medicina, diminuarea bolilor sunt priorități fundamentale ale lumii și nu elemente ce trebuie lăsate în plan secund. Cât costă? Mult, dar trebuie gândit în cheia externalităților pozitive, ceea ce duce la o altă interpretare a costurilor: sănătatea aproape că nu costă. Este interesant în acest sens sistemul de „Assurance Maladie” din Franța, care tinde să includă întreaga populație a țării indiferent dacă aceasta a lucrat sau nu o anumită perioadă. Sistem extins practic la nivelul UE și ale cărui idei esențiale le îmbrățișează și SUA. Totodată, ne referim și la rolul medicinei preventive. Este mai ieftin să previi boala, decât să o tratezi odată izbucnită (Popescu, 2014).

În lumea de astăzi – ca și în trecut, de altfel, dar mai puțin vizibil –, totul se leagă cu totul. Supraîncălzirea Terrei, ca și alte asemenea, provin de la toți și se răsfrâng asupra tuturor. Discutăm de securitate, cel mai adesea, într-un sens restrâns, neglijând că securitatea umană înseamnă, în fapt, securitate energetică, securitate alimentară, securitatea sănătății etc., categorii pe paliere umane vitale. Privite și la nivel național, la nivel comunitar dar și la nivel global. În speță, boala îi aduce la un loc și pe cei săraci și pe cei bogați, vădindu-se necesitatea a mai multă înțelepciune din partea tuturor, decidenți sau care sunt decisi de alții.

Bibliography:

- 1974, Brunea Fox, *Reportajele mele-Cinci zile printre leproși*, Edit. Eminescu, București
- 1939, Claudian, Ioan, *Alimentația poporului roman*, Edit. Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol al II-lea, București
- 2009, Defoe Daniel, *Jurnal din anul ciumei*, Edit. Art, București
- 2017, Fontaine Marcel, *Jurnal de război-Misiuni în România*, Edit. Humanitas, Sibiu-București
- 2017, Osterhammel J., *La transformation du monde au XIX-é siècle*, Nouveau Monde, Paris
- 1981, Popescu D., *Civilizație și industrie*, Edit. Albatros, București
- 1984, Popescu D., *Cornul abundenței-un miracol?* Edit. Continent, Sibiu-București
- 2002, Popescu D., *Istorie economică-Istoria economiei naționale*, Edit. Continent, Sibiu-București
- 2012, Popescu D., *Criza indecentă*, Edit. Continent, Sibiu-București
- 2014, Popescu D., *Amenințări pentru secolul XXI*, Edit. Continent, Sibiu-București
- 2017, de Saint-Aulaire, conte, *Însemnările unui diplomat de altă dată*, Edit. Humanitas, București
- 2017, Singaravelou P., Venayre S., *Histoire du monde au XIX-é siècle*, Fayard, Paris
- 1936, Vrăjitoru D., *Alexandru cel Mare, Hanibal, Cezar și Napoleon*, Edit. Ministerului Apărării Naționale, București
- 2017, Les Cahiers de Science et Vie, Paris, octombrie
- 2017, Popescu D., *Martin Luther. Se naște o lume*, Transilvania, nr.8